

W pracowni artysty rzeźbiarza – cz. 1

- W pracowni artysty rzeźbiarza – cz. 1

W pracowni artysty rzeźbiarza – cz. 1

Scenariusz dla nauczyciela

Źródło: online-skills, licencja: CC0.

I. Opanowanie zagadnień z zakresu języka i funkcji plastyki; podejmowanie działań twórczych, w których wykorzystane są wiadomości dotyczące formy i struktury dzieła.

1) wykazuje się znajomością dziedzin sztuk plastycznych: malarstwa, rzeźby, grafiki, architektury (łącznie z architekturą wnętrz), rysunku, scenografii, sztuki użytkowej dawnej i współczesnej (w tym rzemiosła artystycznego); rozumie funkcje tych dziedzin i charakteryzuje ich język; rozróżnia sposoby i style wypowiedzi w obrębie dyscyplin; zna współczesne formy wypowiedzi artystycznej, wymykające się tradycyjnym klasyfikacjom, jak: happening, performance, asamblaż; sztuka nowych mediów;

2) rozróżnia cechy i rodzaje kompozycji w naturze oraz w sztukach plastycznych (odnajduje je w dziełach mistrzów, a także w tworach i zjawiskach przyrody); tworzy różnorodne układy kompozycyjne na płaszczyźnie i w przestrzeni (kompozycje otwarte i zamknięte, rytmiczne, symetryczne, statyczne i dynamiczne); ustala właściwe proporcje poszczególnych elementów kompozycyjnych, umiejętnie równoważy kompozycję, wykorzystując kształt i kontrast form;

III. Opanowanie podstawowych wiadomości z zakresu kultury plastycznej, jej narodowego i ogólnoludzkiego dziedzictwa kulturowego.

1) zna dziedzictwo kulturowe najbliższego otoczenia, wymienia zabytki i dzieła architektury (historycznej i współczesnej);

4) wymienia, rozpoznaje i charakteryzuje najważniejsze obiekty kultury wizualnej w Polsce, wskazuje ich twórców;

5) rozpoznaje wybrane, najbardziej istotne dzieła z dorobku innych narodów.

Nauczysz się

wyjaśniać pojęcia takie jak: rzeźba, relief, płaskorzeźba;

wyliczać sposoby tworzenia rzeźby;

wymieniać i rozpoznawać rodzaje materiałów, z których powstają rzeźby;

wskazywać różnice pomiędzy rzeźbą pełnoplastyczną, a reliefową;

wyjaśniać na przykładzie, czym jest rzeźba balansująca;

rozpoznać rodzaje reliefów na podstawie podanych przykładów.

Rzeźbienie przez usuwanie, dodawanie oraz usuwanie i dodawanie

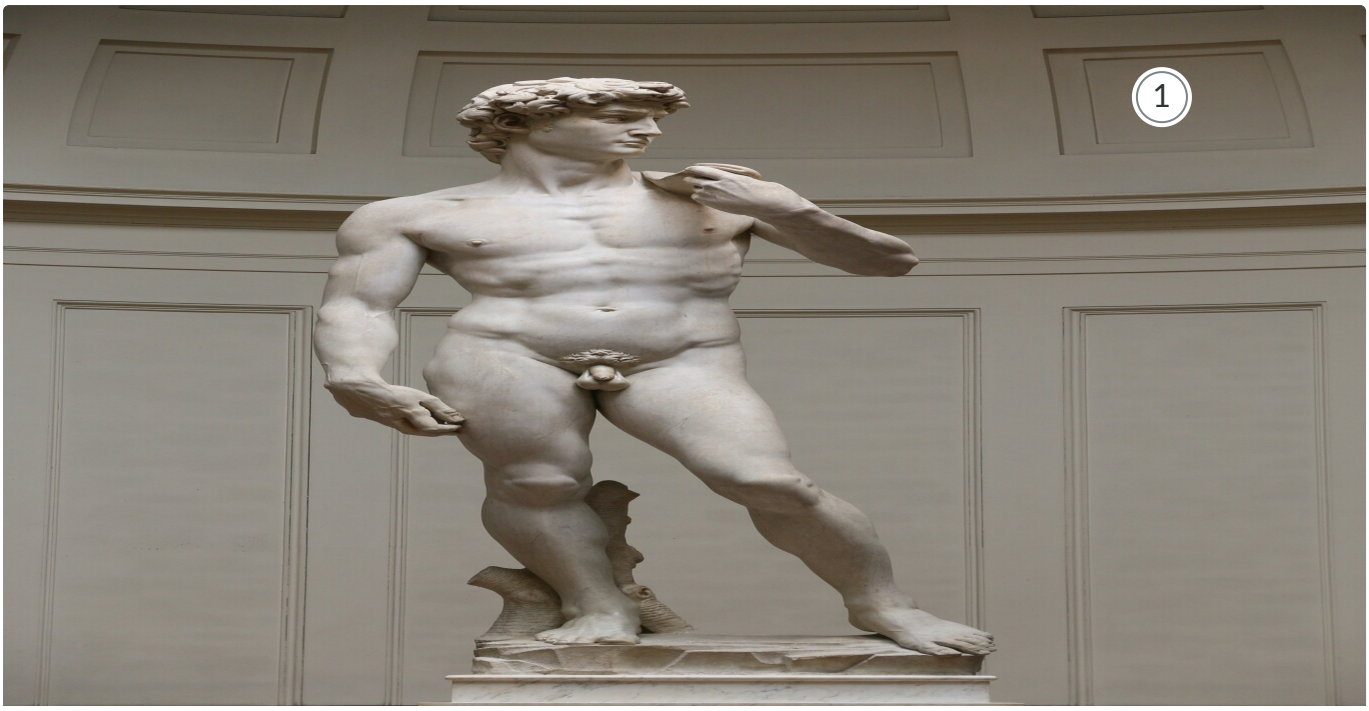
Rzeźba jest rodzajem sztuk wizualnych, realizowanych w trzech wymiarach przestrzeni: mają wysokość, szerokość i głębię. Trzeci wymiar odróżnia rzeźbę od malarstwa, które istnieje na powierzchni płótna. Rzeźby wykonywane są kilkoma sposobami.

Pierwszy z nich polega na rzeźbieniu przez usuwanie (odejmowanie) niepotrzebnego materiału, czyli wydobywaniu (np. z kamienia lub drewna) „ukrytego" w nim kształtu. Za pomocą dłuta artysta odłupuje kawałki, aż do momentu uzyskania planowanej formy.

Surowy blok marmuru, z którego może powstać rzeźba przez usuwanie, online-skills, CC BY 3.0

Przykładem rzeźby powstałej przez odejmowanie jest *Dawid* Michała Anioła. Artysta wykonał pracę z jednego bloku marmuru. Kliknij w reprodukcję, aby dowiedzieć się, co według Giorgia Vasari, autora *Żywotów najsławniejszych malarzy, rzeźbiarzy i architektów*, powiedział Michał Anioł, gdy zobaczył surowy materiał.

1

Michał Anioł na widok bloku marmuru miał powiedzieć: *Widzę rzeźbę, teraz muszę ją z kamienia wydobyć*.

Michał Anioł, „Dawid”, 1501-1504, rzeźba, marmur karraryjski, Galleria Dell`Accademia, Florencja, Włochy, wikimedia.org, CC BY-SA 3.0

Drugą metodą modelowania jest dodawanie kolejnych części plastycznego materiału, np. gliny, kawałek po kawałku, rzeźbiąc kształt. Trzeci sposób rzeźbienia to łączenie odejmowania z dodawaniem.

Kliknij zdjęcia, a dowiesz się, jaką techniką powstały prezentowane rzeźby.

1

Uczestnicy warsztatów rzeźbiarskich na Wydziale Sztuk Pięknych UMK w Toruniu wykonują rzeźbę z gliny przez „dodawanie”. Będzie to portret głowy pozującego modela.

Uczestnicy warsztatów rzeźbiarskich, online-skills, CC BY 3.0

1

Te rzeźby z lodu prezentowane były w Ottawie na Festiwalu Zimy. Rzeźby takie powstają podczas obróbki bloków lodu za pomocą pił, dłut, pilników, palnika – jest to rzeźbienie przez

„usuwanie”. Rzeźba może składać się z łączonych ze sobą, obrobionych bloków lodowych – jest to rzeźbienie przez „dodawanie”. W przypadku rzeźb z lodu występuje więc zazwyczaj technika łączenia odejmowania z dodawaniem.

Rzeźby z lodu, flickr.com, CC BY 3.0

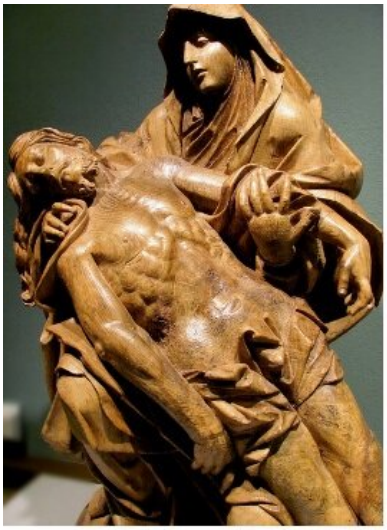
Zapoznaj się z rzeźbami prezentowanymi w galerii, a następnie wykonaj ćwiczenie.

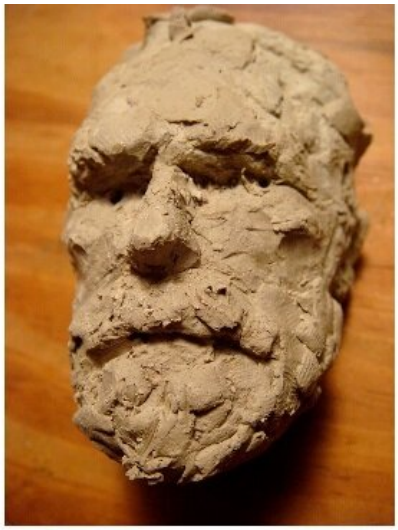

Autor nieznany, „Pieta”, XVI w., rzeźba, drewno, Crocker Art Museum, Sacramento, Stany Zjednoczone Ameryki, flickr.com, CC BY 3.0

Ćwiczenie 1

Przyjrzyj się rzeźbom, zwracając uwagę na surowiec, z jakiego zostały wykonane. Określ, w jaki sposób powstały - wpisz: dodawanie, odejmowanie lub łączenie dodawania z odejmowaniem.

Techniki odlewnicze

Figury wykonywane są także w metalu – rzeźba może być wówczas kuta (przy użyciu technik i narzędzi kowalskich) lub odlewana. Techniki odlewnicze polegają na wykonaniu z dowolnego materiału (np. gliny, wosku, styropianu) modelu, okładanego następnie formą z gipsu lub silikonu. Po jej zdjęciu uzyskiwany jest negatyw rzeźby. Forma napełniana jest w odlewni ciekłym metalem – np. brązem, mosiądzem, aluminium, złotem, srebrem. Po ostygnięciu, rozbija się lub rozkłada, wyjmując z wnętrza metalowy odlew, identyczny z modelem. Taka rzeźba jest w środku pełna. Metoda ta nie nadaje się więc do tworzenia rzeźb dużych – ze względu na ilość zużytego materiału byłyby one bardzo ciężkie i drogie. W przypadku dużych rzeźb wykonuje się odlewy puste w środku – rzeźbę stanowi wówczas dość cienka (od kilku do kilkunastu milimetrów grubości) metalowa „skorupa”.

Ćwiczenie 2

Wskaż rzeźbę, która nie jest wykonana z metalu.

Pablo Picasso, „Pawian z młodym”, 1951, rzeźba, brąz, MoMA, Nowy Jork, Stany Zjednoczone Ameryki, flickr.com, CC BY 3.0

Forma rzeźby została wykonana techniką asamblażu z zestawienia różnych codziennych przedmiotów, a następnie odlana w brązie. Pierwowzorem głowy pawiana były dwa

samochody należące do syna Picassa – Claude'a. Z jednego samochodu powstał pysk pawiana. Przyjrzyj mu się i zobacz, jak przednia szyba tworzy oczy pawiana, a maska nos i górną szczękę. Pod spodem jest odwrócone drugie auto, modelujące dolną szczękę.

> **Ćwiczenie 3**
>
> Czy potrafisz rozpoznać, z jakiego modelu auta powstał pysk pawiana w rzeźbie Pablo Picasso? Zaznacz jedno z poniższych zdjęć.

Aby dowiedzieć się, z jakich przedmiotów powstała forma do rzeźby Picassa, zapoznaj się z ilustracją interaktywną.

1

Korpus pawiana powstał ze starego, zaokrąglonego garnka.

2

Za uszy posłużyły ucha potłuczonych naczyń – kubków, dzbanków.

3

Nogi zostały wykonane z drewna.

4

Mały pawian uczepiony do ramion rodzica został wymodelowany z gipsu.

5

Niewidoczny na zdjęciu ogon, zrobiony został ze sprężyny resorowej pochodzącej z samochodu.

Pablo Picasso, „Pawian z młodym”, 1951, rzeźba, brąz, MoMA, Nowy Jork, Stany Zjednoczone Ameryki, flickr.com, CC BY 3.0

> **Wskazówka**

Więcej na temat asamblażu dowiesz się w następnej lekcji: W pracowni artysty rzeźbiarza – cz. 2.

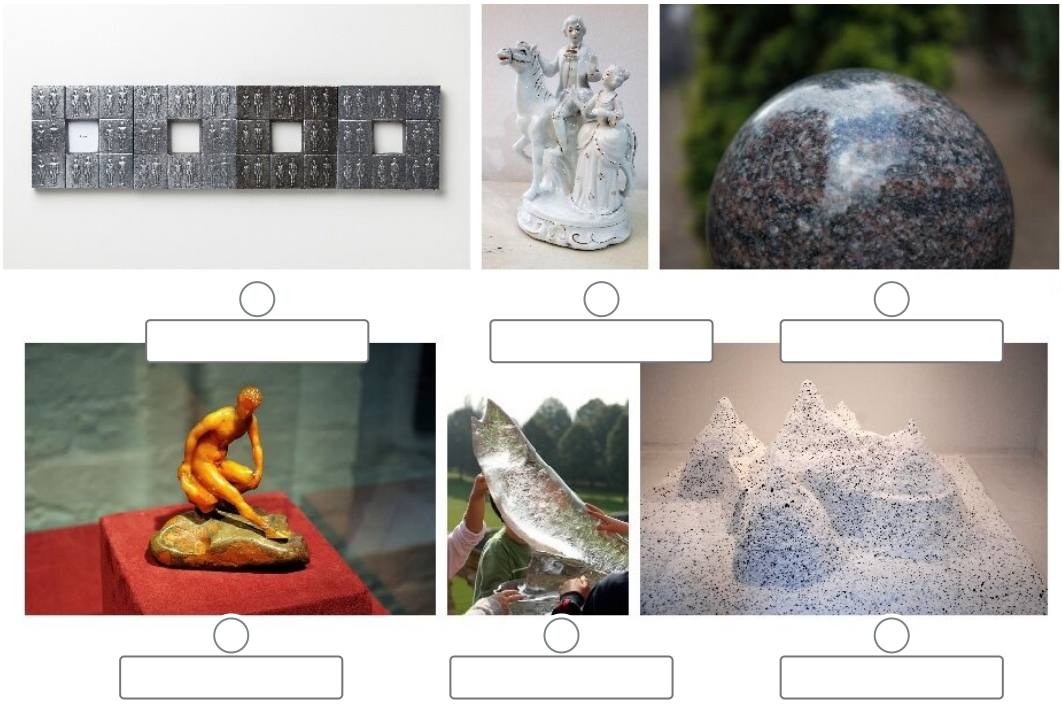
Zapamiętaj!

Rzeźby tworzone są z różnych materiałów. Do podstawowych należą:

- kamień (m.in. marmur, granit, piaskowiec);
- drewno (np. dąb, jesion, lipa);
- metal (w śród nich brąz, żelazo, metale szlachetne – złoto, srebro);
- glina i masy ceramiczne (m.in. porcelana, fajans);
- kamienie szlachetne i półszlachetne (np. agat, ametyst, onyks);
- gips;
- wosk;
- kość słoniowa;
- beton.

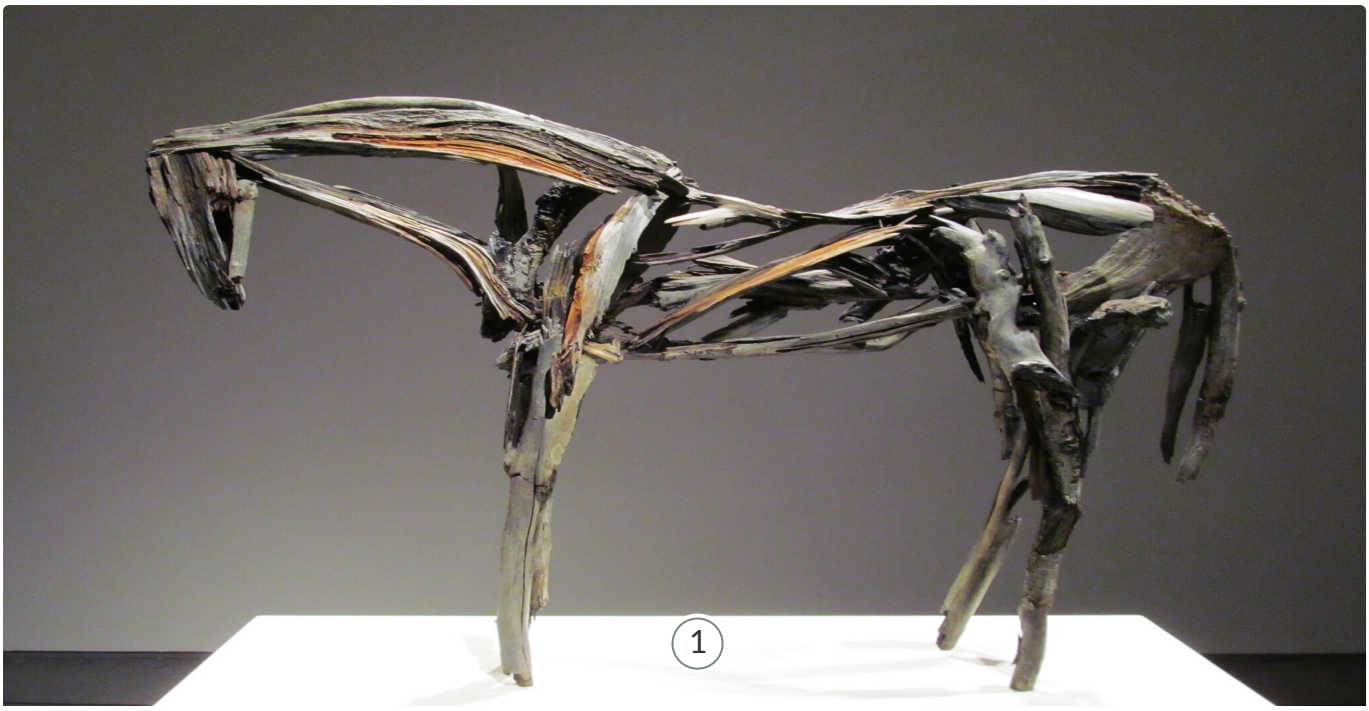
Ćwiczenie 4

Do każdej rzeźby dopasuj nazwę materiału, z którego została wykonana.

bursztyn | granit | metal | lód | styropian | porcelana

Przyjrzyj się rzeźbie i zastanów się, z jakiego tworzywa powstała. Odpowiedź poznasz po kliknięciu reprodukcji.

1

Mimo, iż na pierwszy rzut oka wydaje się, że rzeźba została wykonana z patyków, w rzeczywistości jest odlana z brązu. Metalowy odlew tak wiernie imituje fakturę drewna, że pomyłkę w określeniu rodzaju materiału popełniają nawet osoby przyglądające się rzeźbie z bliska.

Deborah Butterfield, „Koń”, 1997, rzeźba, Nevada Museum of Art, Reno, Stany Zjednoczone Ameryki, nevadaart.org, CC BY 3.0

Rzeźba pełnoplastyczna

Rzeźby możemy klasyfikować na wiele sposobów. Podstawowy podział opiera się na wyróżnieniu rzeźby pełnoplastycznej, czyli służącej do oglądania ze wszystkich stron, oraz rzeźby reliefowej, która przeznaczona jest do podziwiania z jednej strony, gdyż z drugiej przylega do płaszczyzny.

Ćwiczenie 5

Przyjrzyj się reprodukcji rzeźby i uzupełnij tekst znajdujący się pod nią.

Dyskobol to rzymska, marmurowa kopia wykonana z brązu według oryginału Myrona ok. 450 p.n.e. Znajduje się w Palazzo Massimo alle Terme w Rzymie (Włochy). Jest to przykład rzeźby [ ].

Ćwiczenie 6

Przyjrzyj się reprodukcji rzeźby i uzupełnij tekst znajdujący się pod nią.

Płyciny Drzwi Raju (Porta del Paradiso) Lorenza Ghibertiego, zrealizowane w latach 1425-1450, wykonano z brązu, a następnie pozłocono. Oryginał obecnie znajduje się w Museo dell'Opera del Duomo we Florencji (Włochy). Jest to przykład rzeźby [ ].

Artysta rzeźbiarz przystępując, do pracy nad dziełem, musi określić, czy będzie to rzeźba **pełnoplastyczna** czy **reliefowa**. Pierwsza należy do bardziej skomplikowanych wykonawczo i artystycznie. Trzeba zadbać o to, aby układ kompozycji był atrakcyjny wizualnie z każdej strony. Rzeźbiarz musi przewidzieć również wiele problemów technicznych związanych z dobraniem materiału, jego wagą. Osobnym problemem jest statyka rzeźby, czyli zachowanie jej równowagi, a co za tym idzie bezpieczeństwa przy eksponowaniu dzieła.

Unikatowe rzeźby pełnoplastyczne tworzy polski artysta - Jerzy Jotka Kędziora. Swoje prace autor nazywa balansującymi, są bowiem umieszczone luźno na chybotliwym podłożu (np. linie). Wydaje się, że rzeźby, utrzymując równowagę, przeczą prawom statyki i grawitacji. Zapoznaj się z przykładowymi realizacjami artysty, zaprezentowanymi w galerii.

Jerzy Jotka Kędziora, „Mały wędkarz”, XXI w., rzeźba, brąz, DRK Kliniken, Berlin, Niemcy, wikimedia.org, Attribution

Rzeźba reliefowa

Reliefy są wykonywane lub umieszczane bezpośrednio na ścianach, portalach, sufitach, podłogach i innych płaskich powierzchniach. Pozwala to wyeliminować problemy z wagą rzeźby i utrzymaniem jej fizycznej stabilności. Relief wydobyty jest z płaszczyzny płyty kamiennej, drewnianej, metalowej lub innej, z pozostawieniem w niej tła. Przeznaczony jest do oglądu z jednej strony – od frontu. W zależności od stopnia wypukłości kompozycji względem tła, wyróżniamy relief płaski, wypukły oraz wklęsły. W reliefie płaskim wyrzeźbiona kompozycja nieznacznie wystaje ponad powierzchnię tła. Taki relief nazywamy też płaskorzeźbą.

Donatello, „Madonna z Dzieciątkiem”, ok. 1430, rzeźba, terakota, Accademia Carrara, Bergamo, Włochy, wikimedia.org, domena publiczna

Autor nieznany, „Wjazd Chrystusa do Jerozolimy”, X w., rzeźba, marmur, Museum für Byzantinische Kunst, Berlin, Niemcy, wikimedia.org, CC BY 3.0

Relief określamy reliefem wypukłym lub inaczej wypukłorzeźbą wówczas, gdy kompozycja rzeźbiarska występuje przed płaszczyznę tła. Relief taki może być nawet odłączony od tła, tworzy wówczas ażury, co przybliża go wyglądem do rzeźby pełnoplastycznej.

Wypukłorzeźby z gotyckiej katedry pod wezwaniem Najświętszej Marii Panny (Notre-Dame) w Chartres we Francji, wikimedia.org, CC BY-SA 3.0

Wypukłorzeźby z gotyckiej katedry pod wezwaniem Najświętszej Marii Panny (Notre-Dame) w Chartres we Francji, wikimedia.org, CC BY-SA 3.0

O reliefie wklęsłym mówimy gdy płaszczyzna tła występuje przed wykonaną w głębi kompozycją rzeźbiarską (kompozycja jest zanurzona poniżej poziomu otaczającej ją powierzchni).

Relief wklęsły ze ściany świątyni w Kom Obo w Egipcie (XV w. p.n.e.), wikimedia.org, CC BY-SA 3.0

Ćwiczenie 7

Przyjrzyj się reprodukcjom. Korzystając z podanych haseł, dopasuj do nich odpowiednie nazwy reliefów.

relief wklęsły | relief wypukły | relief płaski

Medalierstwo

Szczególnym rodzajem drobnych form rzeźbiarskich są medale i monety. Dziedzinę łączącą rzemiosło artystyczne i sztuki plastyczne, zajmującą się wykonywaniem medali i monet, nazywamy medalierstwem.
Przyjrzyj się przedstawionemu medalowi, a następnie rozwiąż ćwiczenie.

Józef Gosławski, „Medal z Ludwikiem Zamenhofem”, awers, projekt z 1959, wikimedia.org, CC BY-SA 3.0

Ćwiczenie 8

Medale również stanowią rodzaj rzeźby. Zaznacz, który z reliefów ma zbliżony do Medalu z Ludwikiem Zamenhofem stopień wypukłości kompozycji względem tła.

Poniżej przedstawiono dwie strony medalu z 2012 r. *Mikrokosmos*. Zobacz, jak jego twórca, Sebastian Mikołajczak, w jednym obiekcie połączył dwie różne techniki tworzenia reliefu. Przyjrzyj się zdjęciom, a następnie kliknij ilustrację i zapoznaj się z opisem.

1

2

1

Na jednej stronie medalu widzimy gąsienicę na liściu oraz „wygryziony” przez nią napis MICROCOSMOS. Gąsienica i liść zostały wykonane techniką reliefu płaskiego, natomiast napis – reliefu wklęsłego.

2

Łączenie dwóch różnych technik tworzenia reliefu widać też na drugiej stronie medalu – umieszczone centralnie larwy i motyle wykonane są techniką reliefu wklęsłego, zaś motyle znajdujące się na obrzeżu – techniką reliefu płaskiego.

Sebastian Mikołajaczak, „Mikrokosmos I”, 2012, medal bity, awers, rewers, online-skills, CC BY 3.0

Medale i monety zazwyczaj bywają dwustronne. Dlatego do ich opisu używane są sformułowania: awers i rewers. Główną stronę, zawierającą przedstawiane treści, nazywamy awersem, natomiast stronę tylną, zawierającą treści uzupełniające lub zdobienia, nazywamy rewersem.

Przy losowaniu za pomocą rzutu monetą używamy sformułowania „orzeł czy reszka?”. W polskiej numizmatyce przyjmuje się, że strona z orłem, jako ta, która zawiera herb i nazwę państwa, będąca niezmienna dla wszystkich monet w kraju, to awers. Natomiast reszka, a więc strona zmieniająca się w zależności od nominału (wartości monety) to rewers.

Ćwiczenie 9

Wpisz, która strona tej okolicznościowej, 10-złotowej monety jest awersem, a która rewersem. Podpisz pod odpowiedim zdjęciem awers lub rewers.

Wskazówka

Więcej na temat rzeźby dowiesz się w następnej lekcji: *Sztuka w trzech wymiarach. Cz. 2. Tematyka i funkcje rzeźb*.

Słownik pojęć

Asamblaż

trójwymiarowa forma artystyczna utworzona z różnych gotowych przedmiotów (zazwyczaj codziennego użytku lub odpadów), które nie są stworzone przez artystę, ale przetworzone i zastosowane w nowym znaczeniu. Odmiana przestrzennego kolażu.

Awers

strona główna monety, medalu.

Dłuto

narzędzie do ręcznego lub maszyn. przecinania lub wykonywania otworów, wgłębień, gniazd i rowków oraz rzeźbienia i wygładzania powierzchni.

Granit

magmowa skała głębinowa stosowana między innymi jako materiał rzeźbiarski i budowlany (np. do produkcji kostki brukowej czy krawężników).

Medalierstwo

rzemiosło artystyczne obejmujące projektowanie i wytwarzanie medali.

Numizmatyka

nauka zajmująca się badaniem, opisem i systematyzowaniem monet, banknotów i medali o wartości historycznej (zabytkowych) lub o wartości kulturowej, kolekcjonerskiej (związanych z konkretnymi wydarzeniami, rocznicami, postaciami).

Płaskorzeźba

rodzaj kompozycji rzeźbiarskiej powstałej z kamiennej, drewnianej lub rzadziej metalowej płyty, której tylna ściana ma tworzyć tło dla frontu.

Porcelana

masa ceramiczna używana m.in. do wyrobu delikatnych naczyń stołowych lub przedmiotów artystycznych, a także wyroby z tej masy.

Relief wypukły

relief o mocno wypukłych elementach w stosunku do tła.

Rewers

odwrotna strona monety, medalu, banknotu, karty płatniczej lub kartki pocztowej.

Rzeźba pełnoplastyczna

rzeźba idealnie odzworowująca coś z rzeczywistości, np.twarz modela, z idealnie ukazanymi zmarszczkami.

Rzeźba reliefowa

patrz: Płaskorzeźba

https://sjp.pwn.pl

https://sjp.pl

Galeria dzieł sztuki

Michał Anioł, „Dawid”, 1501-1504, rzeźba, marmur karraryjski, Galleria Dell`Accademia, Florencja, Włochy, wikimedia.org, CC BY-SA 3.0